

Rokodelstvo:
Kamniška keramičarka,
ki ohranja tradicijo

LJUBLJANA • 15

ŠPORT

Zgodba o ljubljanskem nogometu

Nogomet v Ljubljani se je iz improvizirane igre na travnikih in med dijaki razvil v organiziran mestni šport, prepleten z nacionalnimi napetostmi, družbenimi spremembami in meščansko pobudo. Med obema vojnama sta Ilirija in Primorje s številnimi drugimi klubi, navijaštvom in tudi ženskimi pionirkami postavila temelje nogometne kulture, ki je trajno zaznamovala mesto.

✂ Vesna Levičnik

📍 Hrani Muzej športa

Nogomet je danes samoumeven del mestnega utripa Ljubljane, a njegovi začetki so bili vse prej kot samoumevni. Na prelomu iz 19. v 20. stoletje ni bilo stadionov, urejenih igrišč, organiziranih lig ali profesionalnih trenerjev. Bil je le prostor – travnik, jasa, improvizirano igrišče – in mladi, ki so v novi igri prepoznali nekaj več kot le zabavo. Prav v tem prostoru med improvizacijo, nacionalnimi napetostmi in družbenimi spremembami se je začela zgodba ljubljanskega nogometa, ki jo danes osvetljuje razstava *Prve tekme, prvi klubi: začetki ljubljanskega nogometa*, katere avtor je dr. Aleš Šafarič, vodja Muzeja športa. Razstava bo do 9. februarja na ogled pred Športnim centrom Stožice.

varne, pa tudi na območju za Bežigradom, v bližini nekdanje vojašnice. »To niso bila igrišča v današnjem pomenu besede, temveč odprti prostori, ki so jih igralci prilagodili svojim potrebam,« pojasni Šafarič.

Dijaki kot nosilci prvega razcveta

Pravi preboj nogometa v Ljubljani se je zgodil med letoma 1905 in 1906, ko se je igra razširila med dijake srednjih šol. V okviru tako imenovanih igralnih popoldnevov so nogomet začeli igrati tako nemško kot slovensko čuteči dijaki. Igra je bila preprosta, razumljiva in privlačna – in kot kažejo zapisi iz tistega časa, se je leta 1906 »po vsej Ljubljani že brcalo«. Dijaški nogomet je kmalu prerasel v organizirano tekmovalje: najprej med razredi, nato med šolami in celo med slovenskimi in nemškimi dijaki. »Ta srečanja niso

Tekma SK Ilirija na domačem stadionu v Šiški leta 1933

Moštvo SK Ilirija, tik preden so leta 1920 postali prvaki Ljubljanske nogometne podzveze.

Nemški telovadci in prvi udarci žoge

Začetki nogometa v Ljubljani in širšem slovenskem prostoru so tesno povezani z nemško govorečim prebivalstvom. »Tako kot so imeli Slovenci telovadno gibanje Sokol, so Nemci delovali v okviru organizacij Turnverein. Ti nemški telovadci so ob koncu 19. stoletja poleg telovadbe začeli uvajati tudi nove športne igre, med njimi nogomet. Okoli leta 1900 so se pojavili prvi zapisi o nogometnih tekmah, ki so jih igrali člani nemških društev, kmalu zatem pa je nastal tudi prvi pravi športni klub – Laibacher Sportverein, ki se je sicer z nogometom ukvarjal le kratek čas,« pripoveduje Šafarič in spomni, da je v Ljubljani prva zabeležena tekma potekala 4. novembra 1900 med člani nemške telovadne organizacije Turnverein iz Ljubljane in Gradca.

Prostorski pogoji so bili skromni. Prve tekme so potekale na travnikih ob Tržaški cesti, v bližini tobačne to-

bila le športna, temveč tudi izrazito čustveno in nacionalno nabita, saj so potekala v času zaostrenih slovensko-nemških odnosov. Leta 1908 so mesto pretresli septembrski izgrede, ki so zahtevali tudi smrtne žrtve – in prav v tem kontekstu so nogometne zmage slovenskih dijakov dobivale simbolni pomen,« pove. Iz teh krogov je okoli leta 1910 nastal dijaški klub Hermes, ki ga lahko štejem za začetek slovenske klubske nogometne organiziranosti, čeprav še ne formalne v pravnem smislu.

Ilirija in rojstvo meščanskega kluba

Leta 1911 je sledil odločilen korak: ustanovitev Slovenskega football kluba (SFK) Ilirija. »Nasprotno od dijaškega Hermesa je bila Ilirija meščanski klub, ki so ga ustanovili socialno in poklicno dobro situirani posamezniki. Prav ta finančna in organizacijska prednost je Iliriji omogočila hitrejši razvoj,« pove Šafarič in izpostavi precej zgovorno epizodo z njene prve tekme

s Hermesom, ko so dijaki starejše, a manj uigrane ilirijane gladko premagali. »A ravno ta poraz je sprožil proces, v katerem so najboljši dijaki postopoma pristopali v Ilirijo. Klub je tako združil mladostno igralno kakovost in meščansko organizacijsko moč ter postal osrednji nosilec ljubljanskega nogometa pred prvo svetovno vojno.«

Tivoli – srce slovenskega nogometa

Če je bil nogomet sprva brez pravega doma, se je sčasoma utrdil v Tivoliju. Najprej na manjšem trikotnem prostoru ob Lattermanovem drevoredu, kjer so zaradi omejenega prostora igrali celo sedem na sedem. Kmalu zatem sta Hermes in Ilirija dobila večje igrišče na območju današnjega parkirišča, nekdanjega velesajma, ki je omogoča-

Če je bil nogomet sprva brez pravega doma, se je sčasoma utrdil v Tivoliju. Najprej na manjšem trikotnem prostoru ob Lattermanovem drevoredu, kjer so zaradi omejenega prostora igrali celo sedem na sedem. Kmalu zatem sta Hermes in Ilirija dobila večje igrišče na območju današnjega parkirišča.

lo igranje z enajsterico. Tik pred prvo svetovno vojno se je Ilirija preselila na igrišče na letnem telovadišču, nekdanjem dirkališču, ki je omogočalo boljše razmere za igranje – teren je

bil raven, postavili so garderobo in ogradili prostor s plotom. »Igrišče je bilo ograjeno – ne le zaradi urejenosti, temveč zato, da bi klub lažje pobiral vstopnino, ki je bila ključni vir financiranja.« A je vojna ta razvoj prekinila. Vojska je prostor zasedla, po vojni pa ga je pustila v slabem stanju.

Medvojni razcvet in organizacija nogometa

Pravi razcvet je nogomet doživel po prvi svetovni vojni. Nova država je prinesla novo organizacijo: ustanovljena je bila Jugoslovanska nogometna zveza, pod njo pa regionalne podzveze, med njimi Ljubljanska nogometna podzveza (LNP). Ta je pokrivala skoraj celotno slovensko ozemlje in omogočila sistematična prvenstva ter tekmo-

Nadaljevanje • 14

Prijateljska tekma med SK Ilirija in beograjskim BSK (2:5) 25. marca 1935 na Orlovskem (Plečnikovem) stadionu za Bežigradom

Nadaljevanje s strani 13

→ vanja. Nogomet je ostal zasebna iniciativa, odvisna od članarin, vstopnin in občasnih donosnih prijateljskih tekem s tujimi klubi. Kljub temu je število klubov naraščalo. Nogometna središča so se oblikovala ne le v Ljubljani, ampak tudi v Celju, Mariboru, kjer so bila močna nemška društva že pred prvo svetovno vojno, ter v Trbovljah, Kranju, na Jesenicah in v drugih krajih.

Dr. Aleš Šafarič, avtor razstave

Prestopi med kluboma so veljali za izdajo, boj pa se ni odvijal le na igrišču, temveč tudi za zeleno mizo, v okviru zveznih struktur in vplivnih omrežij.

Nočna tekma pod reflektorji na stadionu SK Ilirija v Šiški v 30. letih

Ilirija in Primorje – rivalstvo, ki je zaznamovalo mesto

V Ljubljani sta v medvojnem obdobju izstopala dva kluba: Ilirija in Primorje. »Ilirija je ostala simbol meščanskega kluba s predvojno tradicijo, medtem ko je Primorje nastalo iz kroga primorskih Slovencev, ki so po prvi svetovni vojni zaradi fašističnega pritiska zapustili Primorsko,« Šafarič oriše stanje tistega časa. Rivalstvo med kluboma je preraslo v pravi mestni derbi – z vsemi pozitivnimi in negativnimi posledicami. »Prestopi med kluboma so veljali za izdajo, boj pa se ni odvijal le na igrišču, temveč tudi za zeleno mizo, v okviru zveznih struktur in vplivnih omrežij. Ljubljana je bila premajhna in finančno preslabotna, da bi hkrati vzdrževala dva vrhunski kluba na zvezni ravni, v kateri je bilo mesto le za en slovenski klub,« razloži Šafarič.

Občinstvo, navijači in prvi izgredi

Derbiji med Ilirijo in Primorjem so privabljali tudi po več tisoč gledalcev, kar je predstavljalo pomemben delež mestnega prebivalstva. Občinstvo je bilo raznoliko – moški, ženske, družine – in nogomet je postal pomemben družabni dogodek. V 30. letih so se pojavila tudi organizirana gostovanja navijačev, ki so z vlaki potovali v

Ženske in nogomet – prezrta zgodba

Manj znano poglavje je ženski nogomet. Revija Sport je leta 1920 zapisala, da ženske niso več zgolj »nežna, idealna bitja«, temveč nosilke pomembnih družbenih vlog, a hkrati poudarila, da mora biti ženski šport graciozen, in ne »surov«. Nogomet so zato z moralnega in zdravstvenega vidika pogosto zavračali, čeprav se je v tujini že razvijal, kjer pa se je soočal z enakimi kritikami. Kljub pomislekom se je v drugi polovici 30. let, v času političnega in gospodarskega okrevanja Jugoslavije, začel v državi oblikovati tudi ženski nogomet. Prvi klub je leta 1937 nastal v Borovu, kmalu zatem pa še v Zagrebu pri HŠK. Prelomni dogodek

je bila turneja HŠK Zagreb in češkega kluba DFK Brno leta 1938. Prva uradna mednarodna ženska tekma je bila odigrana v Zagrebu pred 12.000 gledalci, zmagoviti gol pa je dosegla prav Slovenka Marica Cimperman. Turneja se je končala 7. avgusta 1938 v Ljubljani na stadionu SK Ljubljana, kjer je bila odigrana prva mednarodna ženska nogometna tekma na Slovenskem. Pred okoli tisoč gledalci se je tekma končala z 2:2, oba gola za Zagreb pa sta dosegli Slovenki Marica Cimperman in Fani Bernik, ob Anici Oman ključni pionirki ženskega nogometa v tem prostoru. Vse tri so bile tudi odlične hazenašice, tudi svetovne prvakinja leta 1934.

Zagreb ali drugam, z zastavami, sprevo in – občasno – tudi s pretepi in posredovanjem policije.

Trenerji, oprema in profesionalizem

Sprva so ekipe vodili igralci sami, a že pred prvo vojno so se pojavili prvi tuji trenerji, predvsem Čehi in Avstrijci. »Kratkotrajni, a učinkoviti

obiski tujih strokovnjakov so prinašali opazen kakovostni preskok. V 30. letih sta tako Ilirija kot Primorje že imela stalne trenerje,« pove. Oprema je bila sprva problem, a so jo igralci pridobivali prek Trsta, Češke ali lokalnih trgovcev. Po vojni so se razvile tudi domače obrtniške delavnice, ki so sledile rasti športa. ×

Moštvo ljubljanskega Primorja, ki je februarja 1926 osvojilo Krisperjev pokal.

HIŠA EKSPERIMENTOV

Thatcherski učinek sredi Ljubljane

V Hiši eksperimentov, prvem slovenskem interaktivnem centru znanosti, kjer na ustvarjalen, igriv in zabaven način obiskovalce nagovarjajo z znanostjo in jih spodbujajo h kritičnemu sklepanju, je po novem interaktivna tudi njihova izložba. Na tak način s svojimi eksperimenti že kar na pragu obiskovalcem ponujajo izkušnjo znanosti.

Neža Mrevlje

V Hiši eksperimentov, kjer že vrsto let oblikujejo interaktivne, ustvarjalne in raziskovalne programe, so zdaj z novo vsebino zapolnili tudi izložbo. »V Hiši eksperimentov na več načinov razmišljamo, kako slediti naši viziji, kar je življenje v zdravi demokraciji – družbi z izra-

da stopiš pred zaslon, ta prepozna obraz in ga obrne za 180 stopinj, z izjemo oči in ustnic. To se gledalcu, saj si značilnosti obraza najbolj zapomnimo na osnovi oči in ust, ne zdi prav nič nenavadno. Medtem ko obraz v pravi perspektivi z obrnjenimi očmi in usti takoj zmoti,« je eksperiment o vizualni percepciji razložil Kos.

Iluzijo Margaret Thatcher, kot tudi pravijo učinku, je prvi leta 1980 prepoznal profesor Peter Thompson z angleške univerze v Yorku, s čimer je postavil nove temelje načinu razmišljanja o tem, kako sprejemamo obraze. To je pokazal na primeru fotografije britanske političarke Margaret Thatcher. Na fotografiji, kjer je portret obrnjen na glavo in so pri tem naokoli obrnjeni tudi oči in usta, opazovalec ob hitrem pogledu, če ga nihče ne opozori, da je kaj drugače, največkrat sprememb ne zazna. Kar pa je popolnoma drugače, če pogledamo sliko obraza v pravi perspektivi, s tem da so oči in usta obrnjeni za

V izložbi interaktivnega centra sta nameščeni dve kameri z monitorjema, postavljeni na različni višini, da ju lahko preizkusijo tako otroci kot odrasli ter ob tem doživijo tako imenovani thatcherski učinek. × Luka Cjuha

zito večino kritično razmišljajočih in aktivnih. Tega se lotevamo skozi znanost in skozi to perspektivo oblikujemo veliko aktivnosti, del

180 stopinj, kar v hipu zaznamo že ob bežnem pogledu in deluje tudi nekoliko strašljivo.

Tudi drugačne interaktivne izložbe

Kos je pojasnil, da je sedanja interaktivna izložba Hiše eksperimentov šele prva v nizu. Sledile bodo tudi druge, a kakšne bodo njihove tematike, za zdaj ne razkriva. Idej imajo veliko, je dodal, vendar vsaka od njih potrebuje čas za razvoj in uresničitev. Pri tem pa se je treba po Kosovih besedah zavedati tudi omejitev, ki jih prinaša izložba, a obenem ravno znotraj danega oblikovati nekaj, v čemer ljudje lahko uživajo in o tem razmišljajo.

Sogovornik je še izpostavil, da v Hiši eksperimentov projekti, ki segajo čez robove njihovega centra in tako ne nagovarjajo zgolj obiskovalcev, niso novost. »Eden od teh je mestni avtobus, poslikan z ilustracijami Boža Kosa in v notranjosti opremljen z varnimi interaktivnimi eksperimenti, ki ljudi vabijo, da jih namesto gledanja v zaslon telefona preizkusijo. En korak k temu pa je bil tudi, ko smo že leta 2007 naredili eksperiment, ki ga lahko doma prek spleta izvajaš v hiši. Temu je sledil cel set tako zasnovanih eksperimentov, ki jih imenujemo kar e-kperimenti.« ×

Ideja je, da stopiš pred zaslon, ta prepozna obraz in ga obrne za 180 stopinj, z izjemo oči in ustnic. To se gledalcu, saj si značilnosti obraza najbolj zapomnimo na osnovi oči in ust, ne zdi prav nič nenavadno. Medtem ko obraz v pravi perspektivi z obrnjenimi očmi in usti takoj zmoti.

Miha Kos, vodja Hiše eksperimentov

katerih so eksperimenti. Zdaj smo se odločili, da postane interaktivna tudi naša izložba, in eksperiment obrnjen obraz, ki je sedaj v njej, je prvi korak v tej smeri,« je vodja Hiše eksperimentov Miha Kos pojasnil novost na Trubarjevi cesti.

V izložbi interaktivnega centra sta nameščeni dve kameri z monitorjema, postavljeni na različni višini, da ju lahko preizkusijo tako otroci kot odrasli ter ob tem doživijo tako imenovani thatcherski učinek. »Ideja je,